

**КРИТЕРІЙ СТІЙКОСТІ МЕТАЛОПОЛІМЕРНОГО
ГНУЧКОГО КОЛЕСА СИЛОВОЇ ТРЬОХХВИЛЬНОЇ
ЗУБЧАСТОЇ ПЕРЕДАЧІ**

**Приймаков О.Г., к.т.н., проф.¹, Градиський Ю.О., к.т.н.,
доц.², Гузенко В.А., к.т.н., доц.¹**

¹Харківський національний університет цивільного захисту України;

²Харківський національний технічний університет сільського
господарства імені Петра Василенка

Створена математична модель втрати стійкості металополімерною конструктивно-ортотропною оболонкою гнучкого колеса силової хвильової зубчастої передачі під навантаженням. Створена критеріальна оцінка збереження стійкості металополімерного гнучкого колеса такої конструкції.

Постановка проблеми. Силкові трьоххвильові зубчасті передачі (СХЗП) з металополімерними гнучкими колесами (МГК) одержали достатнє поширення в приводних системах вітчизняного і закордонного машинобудування [1-4].

До теперішнього часу вже накопичений достатній досвід розрахунків і проектування таких передач, однак, дотепер не розроблений критерій стійкості МГК під впливом зовнішнього навантаження, тому поставлена проблема актуальна і практично значима [5, 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомо, що зазначеною науково-технічною проблематикою в нашій країні займаються лише автори даної статті, причому, математична модель втрати стійкості МГК як конструктивно-ортотропної оболонки в пружно-пластичній області деформування дотепер не була створена [1-6].

Мета статті – розробка і аналіз математичної моделі втрати стійкості МГК під впливом радіальної сили деформування і створення критеріальної оцінки стійкості МГК СХЗП.

Виклад основного матеріалу. В запропонованій математичній моделі зовнішня металева частина МГК імітується пружним стрижнем, підданим поздовжньому і поперечному вигину одночасно, що відповідає особливостям експлуатації СХЗП. Внутрішня полімерна частина МГК, що безпосередньо контактує з дисками генератора хвиль, імітується пружним елементом (пружиною) твердістю $C_{ПР}$. Особливості розрахунків приведеної жорсткості МГК $C_{ПР}$ докладно описані в роботах [1, 3]. Основним об'єктом дослідження служать поперечні коливання системи з умови $x \geq W_0$, де W_0 – початкова радіальна деформація, як відомо з робіт [1, 4] рівна $W_0 = (1, 0 \dots 1, 1) m$, де m – модуль зубчастого хвильового зачеплення.

Постановка завдання і розрахункова схема. Розрахункова схема розглянутої динамічної системи представлена на рис. 1. Пружний стрижень згинної жорсткості EJ шарнірно закріплений в точках A і B , причому шарнір B рухомий. Середина стрижня AB відхилена в поперечному напрямку на a_0 . Під рухомий шарнір B вставлена пружина жорсткості $C_{пр}$. В деякий момент часу $t = 0$ середина стрижня відпущена; необхідно досліджувати поперечні коливання системи, а також визначити зусилля, яке реалізується в пружині жорсткістю C (технологічне зусилля).

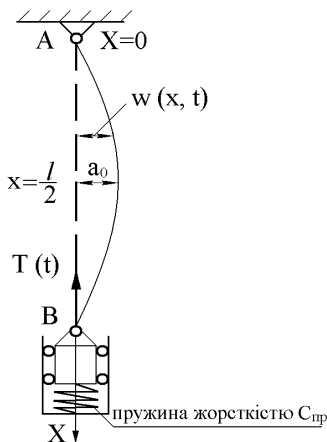

Рис.1. Розрахункова схема динамічної системи МГК

Математична модель. Згідно з схемою (рис. 1), диференціальне рівняння руху елемента стисненого стрижня можна прийняти у вигляді:

$$EJ \frac{\partial^4 w}{\partial x^4} + T(t) \frac{\partial^2 w}{\partial x^2} + \rho \frac{\partial^2 w}{\partial t^2}. \quad (1)$$

Тут $T(t) = C\Delta(t)$ – радіальна стискаюча сила по нескривленій осі стрижня; $\Delta(t)$ – вертикальне переміщення шарніра за рахунок поперечного вигину стрижня; ρ - лінійна щільність стрижня. Граничні умови:

$$\begin{aligned} 1. \quad w(x,t)|_{x=0} &= 0; & 2. \quad \frac{\partial^2 w}{\partial x^2} |_{x=0} &= 0; \\ 3. \quad w(x,t)|_{x=l} &= 0; & 4. \quad \frac{\partial^2 w}{\partial x^2} |_{x=l} &= 0. \end{aligned} \quad (2)$$

Початкові умови:

$$\begin{aligned} 1. \quad w(x,t)|_{t=0} &= a_0 \sin \frac{\pi}{l} x; & 2. \quad \frac{\partial w(x,t)}{\partial t} |_{t=0} &= 0. \end{aligned} \quad (3)$$

Тут $w(x, t)$ – поперечне переміщення стрижня в перетині x .

Отже, дослідження коливань наведеної динамічної системи зводиться до розв'язання диференціального рівняння (1), що задовольняє граничним (2) і початковим (3) умовам.

Слід зазначити, що точний розв'язок поставленого математичного завдання одержати неможливо [4]. Будемо розв'язувати його наближеним методом.

Метод розв'язку. Будемо відшукувати розв'язок поставленого завдання у вигляді функції:

$$w(x, t) = q(t) \sin \frac{\pi}{l} x, \quad (4)$$

задовольняючої граничним умовам (2), при $n = 1$ (n - кількість півхвиль, що укладаються на довжині стрижня l). Тут $q(t)$ - невідома функція.

Підставляючи (4) в (1), одержимо для цієї функції рівняння:

$$\left(\frac{\pi}{l}\right)^4 EJ \sin \frac{\pi}{2} x q(t) - T(t) \left(\frac{\pi}{l}\right)^2 \sin \frac{\pi}{l} x q(t) + \rho \sin \frac{\pi}{l} x q(t) = 0$$

або

$$\left[\ddot{q}(t) + \left(\frac{\pi}{l}\right)^4 \frac{EJ}{\rho} \left(1 - \frac{l^2}{\pi^2} \frac{T(t)}{EJ}\right) q(t) \right] \sin \frac{\pi}{l} x = 0;$$

$$\ddot{q}(t) + \omega^2 \left[1 - \frac{l^2}{\pi^2} \frac{T(t)}{EJ} \right] q(t) = 0. \quad (5)$$

Враховуючи, що $T(t) = C\Delta(t)$, рівняння (5) перепишемо у вигляді:

$$\ddot{q}(t) + \omega^2 \left[1 - \frac{l^2}{\pi^2} \frac{C}{EJ} \Delta(t) \right] q(t) = 0 \quad (6)$$

Початкові умови одержуємо з (3), використовуючи (4):

$$q(t)|_{t=0} = a_0, \quad \dot{q}(t)|_{t=0} = a_0. \quad (7)$$

Слід зазначити, що $\Delta(t)$ - є функцією $q(t)$. Знайдемо вираз $\Delta(t)$ через $q(t)$.

Обчислимо переміщення шарніра B у випадку, коли стрижень має поперечне переміщення $w(x, t) = q(t) \sin \left(\frac{\pi}{l}\right) x$:

$$\ddot{q}^2 = (1 - \alpha)(1 - \bar{q}^2) + \frac{\alpha}{2}(1 - \bar{q}^4),$$

або

$$\dot{\bar{q}}^2 = (1 - \bar{q}^2) \left[1 - \alpha + \frac{\alpha}{2}(1 + \bar{q}^2) \right].$$

Остаточно, перший інтеграл рівняння:

$$\dot{\bar{q}}^2 = (1 - \bar{q}^2) \left[1 - \frac{\alpha}{2}(1 - \bar{q}^2) \right]. \quad (16)$$

В системі координат $\dot{\bar{q}}$ і $\bar{q}$ побудуємо перший інтеграл (або фазовий портрет рівняння (12)) при різних значеннях параметра α :

- 1) $\alpha = 0$; 2) $\alpha = \frac{1}{2}$; 3) $\alpha = 1$; 4) $\alpha = \frac{3}{2}$; 5) $\alpha = 2$; 6) $\alpha = 3$;

по виду рівняння:

$$y^2 = (1 - x^2) \left[1 - \frac{\alpha}{2}(1 - x^2) \right]. \quad (17)$$

Аналізуючи фазовий портрет залежно від α (рис. 2), в системі можливі поперечні коливання відносно прямолінійної форми рівноваги стрижня тільки для $0 \leq \alpha < 2$.

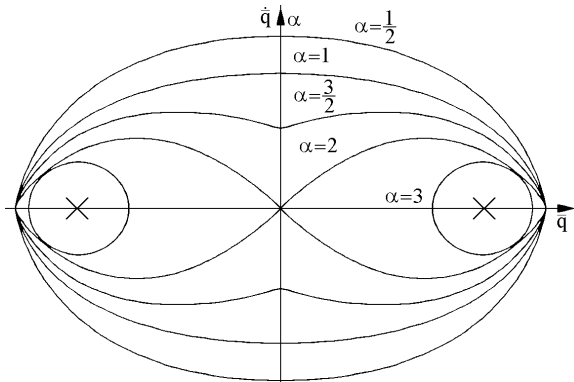

Рис. 2. Фазовий портрет поперечних коливань

Для $\alpha > 2$ в системі можливі коливання відносно нової форми рівноваги (скривленої, показано на рис.2 кружком). Причому максимальне позовжнє зусилля, яке може реалізуватися в пружині S , не перевершує двох критичних значень P_{KP} , тобто:

$$T_{\max} \leq \alpha P_{KP} = \alpha \frac{EJ\pi^2}{l^2}. \quad (18)$$

Аналіз форм коливань динамічної моделі, з точки зору роботи пружно-гнучкого елемента (стрижня) як запобіжника, дає можливість стверджувати, що поломка СХЗП не відбудеться при відповідному до зусилля T_{max} гарантованому запасі міцності його елементів.

Залежність (18) дозволяє говорити про критеріальну оцінку стійкості оболонки МГК під навантаженням.

Висновки. 1. Створена математична модель втрати стійкості МГК. 2. Проведено аналітичне дослідження поздовжнього і поперечного вигину МГК, отримані формули для визначення максимального зусилля і умови для різних форм втрати стійкості гнучкого елемента. 3. Створена критеріальна оцінка стійкості конструктивно-ортотропної оболонки МГК під навантаженням в СХЗП.

Список використаних джерел

1. Приймаков А.Г., Воробьев Ю.С., Приймаков Г.А. Теория и конструирование силовых волновых зубчатых передач / Монография. – Харьков: «Оберіг», 2010. – 352 с.
2. Приймаков А.Г., Приймаков Г.А., Швырёв Н.П. Расчет и проектирование герметичных силовых волновых зубчатых передач / Монография. – Харьков: «Оберіг», 2010. – 112 с.
3. Приймаков А.Г., Градыский Ю.А., Приймаков Г.А. Расчет и проектирование силовых волновых механизмов с позиции трибофатики / Монография. – Харьков: «Оберіг», 2012. – 302 с.
4. Маргулис М.В. Основы расчёта и методология создания высококомментных волновых зубчатых передач для приводов тяжёлых машин: Дисс. докт. техн. наук. - Ленинград, 1991. - 435 с.
5. Cooper M.G., e.a. On the mechanisms of pressure generation in vented explosions, Combustion and Flame, 1986, w. 65, № 1. – P. 1 – 14.
6. D. Mc’Cann, G. Thomas, D. Edwards. Gasdynamic studies of explosion venting, Archivum combustionis, 1985, v. 5, № 1. – P. 83 – 97.

Аннотация

КРИТЕРИЙ УСТОЙЧИВОСТИ МЕТАЛЛОПОЛИМЕРНОГО ГИБКОГО КОЛЕСА СИЛОВОЙ ТРЕХВОЛНОВОЙ ЗУБЧАТОЙ ПЕРЕДАЧИ

Приймаков А.Г., Градыский Ю.А., Гузенко В.А.

Создана математическая модель потери устойчивости металлополимерной конструктивно-ортотропной оболочкой гибкого колеса сило-

вой волновой зубчатой передачи под нагрузкой. Создана критериальная оценка сохранения устойчивости металлополимерного гибкого колеса такой конструкции.

Abstract

CRITERION OF STABILITY OF METALLOPOLIMERNOGO OF FLEXIBLE WHEEL OF THE POWER THREE-WAVE GEARING

A. Priymakov, Y. Gradyskiy, V. Guzenko

Created mathematical model of loss of stability the metallopolimernoy konstruktivno-ortotropnoy shell of flexible wheel of the power wave gearing on-loading. The criterion estimation of maintainance of stability of metallopolimernogo of flexible wheel of such construction is created.